

Л
А
О

А
З
ВА
А
О

А
В

А
З
И
Н

превод л. димитров

Лао Дзь

Дао дъ дзин

Преди 23 години някои основни мисли и изводи, произтичащи от философското учение на Лао Дзъ, не намериха място в първото издание. Те бяха отхвърлени като неприемливи от гледна точка на марксистката философия. Но към учението на Лао Дзъ в миналото и сега са се обръщали големи умове и в него те са намирали ползотворни идеи и мисли, изключителни духовни достояния.

Днес съвременността ни е свидетел на едно ново възраждане на интереса към древнокитайската философска мисъл и култура. И това не е случайно. То е закономерно явление, защото винаги, когато евроамериканските мислителни са срещали трудности от принципно естество, те са се обръщали към древността на Далечния изток, към древноизточния начин на мислене.

Философското учение на Лао Дзъ по същество е диалектическо, но неговата диалектика, произтичаща от самата същност на ДАО, е от друг тип. Тя е различна от тая на Хераклит, Хегел и Маркс. Диалектиката на Лао Дзъ се основава на единството на противоположностите, а не на борбата им, на хармонията, а не на поляритета. У Лао Дзъ самото разграничаване води до хармония, а не до отрицание и снемане на едната противоположност в другата (Хегел) или и двете се отричат – взривява се структурата и се заменя с нова (Маркс). С други думи, ако в диалектиката на Хераклит, Хегел и Маркс се акцентува на различието в рамките на единството, на диференциацията на тъждеството на противоположностите, то в диалектиката на Лао Дзъ се акцентува на запазването на единството в различията. Прокарва се идеята всички различия да се обединят в едно единствено, което сменя различията. На тази основа даоистите издигат своя призив и отправят своето предупреждение – да не се противопоставя Голямото царство на Малкото, Човека на Природата, да се живее в единство и хармония, да се следва естествения ред на нещата (ДАО), защото

„НАРУШИТЕЛЯТ НА ДАО ПРЕЖДЕВРЕМЕННО ЗАГИВА“.

16 април 1990

Костенец

Преводачът

Дао дъ дзин

1

Дао, което може да се назове,
не е постоянно Дао.
Име, което може да се именува,
не е постоянно име.

Безименното
е начало на Небето и Земята.
Притежаващото име
е майка на всички неща.
Ето защо,
който няма страсти,
вижда безпределното;
който има страсти,
вижда пределното.

Тези двете имат еднакво начало,
но различно име.

И двете се наричат дълбоко.
От една дълбочина към друга по-дълбока –
врата на всяка тайна.

2

Когато хората узнаха
красотата на красивото,
разбраха грозното.
Когато хората узнаха
добротата на доброто
разбраха злото.

Ето защо
битието и небитието
взаимно се пораждат;
трудното и лесното
взаимно се създават,
дългото и късото
взаимно се сравняват;
високото и ниското
взаимно се склоняват;
гласните и съгласните
взаимно хармонират;
предишното и следващото
взаимно се редуват.

Ето защо мъдрецът
чрез бездействието действа,
чрез безмълвието учи;
нещата се създават
той не подменя тяхното начало;
създава, но не обсебва,
действа, но не е самонадеян;
завършва с успех, но не се хвали.

Именно защото не търси признание,
то не може да му се отнеме.

3

Ако се уважават „мъдреците“,
хората няма да се карат.
Ако не се скъпят редките вещи,
хората няма да крадат.
Ако няма съблазнителни неща,
сърцата на хората няма да се вълнуват.

Ето защо управлението на мъдрец а иска:
да са пусти сърцата на хората,

да са пълни стомасите им,
да е слаба волята им,
да е силен гръбнакът им.
Той постоянно се стреми
народът да няма знания и страсти,
а имащите знания
да не смеят да действуват.

(Съгласно с принципа)

Действуй чрез бездействието
и ще има ред.

4

Дао е пусто,
но използването му е неизчерпаемо.
О бездънно,
сякаш е праотец на всички неща.

Притъпим ли неговите остриета,
Освободим ли неговата хаотичност,
Смекчим ли неговите блясъци,
Уеднаквим ли неговите пращинки,
О как е чисто,
сякаш е изчезнало,
но съществува.

Аз не знам на кого е рожба,
то предшества появянето на бога.

5

Небето и Земята не притежават хуманност.
Те се отнасят към всички неща
като към жертвено куче,

направено от слама.
Мъдрецът не притежава хуманност.
Той се отнася към всички хора
като към жертвено куче,
направено от слама.

Пространството между Небето и Земята
не е ли като
в ковашки мех и флейта?
Пусто и неизкривено –
колко е по-голям тласъкът,
толкова е по-силен дъха.

Който много говори,
стига до задънка.
По-добре е да има мяра.

6

Безсмъртната пустота
се нарича
най-дълбока самка.
Вратата на най-дълбоката самка
се нарича
корен на Небето и Земята.

Тя е вечна като съществуване
и действа без усилие.

7

Небето и Земята са дълговечни.

Ако Небето и Земята са дълговечни,
то е защото не съществуват за себе си,
затова могат да бъдат дълговечни.

Ето защо мъдрецът
като се поставя зад другите,
излиза пред тях;
като пренебрегва живота си,
го запазва.

Не се ли осъществява личният му интерес
тъкмо защото няма личен интерес?

8

Висшата добродетел е като водата

Водата допринася полза на всички неща,
но не се бори с тях.
Тя се стреми към (ниските) места,
които хората презират.
Ето защо прилича на Дао.

(Принципът на мъдрец е:)
Животът да следва земята.
Сърцето да следва дълбочината.
Благотворителността да следва жен¹.
Думите да следват искреността.
Управлението да следва спокойствието.
Делото да следва умението.
Постъпките да следват времето.
Именно защото (мъдрецът) не се бори,
затова е непогрешим.

9

Който взема препълнен (съд),

---

1. Жен – хуманност, човеколюбие. Основна категория в учението на Конфуций.

по-добре е да не го взема.
 Който преостря върха,
 не може да го запази дълго.
 Пълна зала със злато и яспис,
 никой не може да опази.
 Който се гордее с богатство и почести,
 сее семето на своето падение.
 Завършиш ли своето дело, (колкото и да е велико),
 оттегли се.
 Това е закон
 на естественото Дао.

10

Ако душата и тялото се слеят в едно,
 възможно ли е да не се разделят?
 Ако съсредоточаваш „Ци“ и се мек,
 възможно ли е да си като детето?
 Ако съзерцанието е чисто и дълбоко,
 възможно ли е без грешка?
 Да се обича народът и управлява държавата
 възможно ли е без мъдруване?
 Да отваряш и затваряш небесната врата
 възможно ли е без самка?
 При разбирането на всичко това
 възможно ли е бездействието?

Да раждаш и да отглеждаш,
 Да създаваш, но да не присвояваш,
 Да действуваш, без да бъдеш самонадеян,
 Да управляваш, но да не подчиняваш –
 Това се нарича най-дълбоко Дъ.

11

Тридесет спици обхващат главината;

в нейната вътрешна празнота
е полезността на колелото.
От глината правят прибори;
в тяхната вътрешна празнота
е пригодността на съда.
На дома пробиват врати и прозорци,
в неговата вътрешна празнота
е полезността на стаята.

Ето защо
битието е полезно,
небитието – пригодно.

12

Многото цветове
заслепяват зрението.
Многото тонове
заглушават слуха.
Многото подправки
развалят вкуса.
Бързата езда и ловът
вълнуват сърцето.
Скъпоценните неща
карат човека да краде.

Ето защо Мъдрецът иска стомаха му да бъде сит,
а не очите му да гледат красота.
Той се отказва от последното
и придобива първото.

13

„Славата и позора са подобни на страха.“
„Скъпоценното и страшното са подобни на тялото.“
Какво значи:

„Славата и позора са подобни на страха?“

Който получава слава отгоре,
когато я получава, се страхува,
когато я загуби, също се страхува.

Ето какво значи:

„Славата и позора са подобни на страха“.

Какво значи:

„Скъпоценното и страшното са подобни на тялото?“

Аз съм много страхлив,
защото имам тяло,
ако нямах тяло,
от какво да се страхувам?

Ето защо,

който скъпи Поднебесната като своето тяло,
може да му се даде царството;
който обича Поднебесната като самия себе си,
той е достоен да я управлява.

14

Гледам го,
а не го виждам,
затова го наричам
невидимо. Слушам го,
а не го чувам,
затова го наричам
беззвучно. Пипам го
а не го улавям,
затова го наричам
мъничко.

За тези трите

не може да се пита по-нататък,
защото се сливат в едно.

Неговата горна страна
е неосветена.
Неговата долна страна
е незатъмнена.

То е безкрайно
и не може да се назове,
връща се към непредметността.
Наричам го
форма на безформеното
образ на непредметното.

Ето защо,
е неясно, мъгляво
срещам го,
а не му виждам лицето.
Следвам го,
а не му виждам гърба.
Който се придържа
към древното Дао
и контролира сегашното битие,
може да познае
древното начало.
Това се нарича
закон на Дао.

15

В древността способният да бъде образован
е бил дълбок и обширен,
дълбок до непонятност.
Доколкото е бил непонятен,
принуден съм да му дам образ;

Внимателен,
сякаш преминава река по тънък лед;
Бдителен,

сякаш съседите му го заплашват;
Въздържан
като гост;
Разливащ се
като топящ се лед;
Естествен
като неодялано дърво;
Широк
като долината;
Непроницателен
като мътната вода.

Кой може да спре мътното?
Покоят постоянно го избистря.
Кой може да задържи покоя?
Движението постоянно го нарушава.

Който съблюдава Дао,
не желае излишък.
Именно защото няма излишък,
може с малко –
не създава ново.

16

Ще доведе пустотата (на сърцето) докрай.
Ще запазя пълно спокойствие.

Нещата се развиват.
Аз виждам техния кръговъртеж.

Всички неща разцъфтяват
и се връщат към своето начало.
Възвръщането към началото
се нарича спокойствие.
Спокойствието
се нарича възвръщане към живота.

Възвръщането към живота
се нарича постоянно.
Знанието на постоянното
се нарича просветеност.

Който не знае постоянното,
постъпва безразсъдно –
неблагополучно.
Който знае постоянното,
е всеобхватен.
Всеобхватният
е справедлив.
Справедливият
става господар.
Господарят
следва Небето.
Небето
следва Дао.
Дао е вечно
(за такъв господар)
до края на живота
няма опасност.

17

За най-добрите древни владетели
хората са знаели само, че съществуват.

По-късно
са ги обичали и възхвалявали.
След това
се страхували от тях.
Още по-късно
ги презирали.

Когато се ограничава доверието,
цари недоверието.

Който е загрижен
и скъп на думите,
завършва делото с успех.

Народът казва:
„По начало аз съм естествен.“

18

Когато напуснаха великото Дао,
появиха се „Жен“ и „И“².
Когато се появи мъдруването
възникна великото лицемерие.
Когато възникна раздорът в семейството,
появиха се „Сяо“³ и „Цъ“⁴.
Когато зацари смутът в държавата,
появиха се верните слуги.

19

Ако се отстрани мъдруването,
народът ще има стократна полза.
Ако се отстрани „Жен“ и „И“
народът ще се върне към „Сяо“ и „Цъ“.
Ако се отстранят хитростта и алчността,
крадците и разбойниците ще изчезнат.

Тези трите
са от недостатъчни знания.

Ето защо хората трябва да се научат:

---

2. *И* – справедливост.

3. *Сяо* – синовна почителност, почитане на родителите.

4. *Цъ* – бащинска любов.

да бъдат прости и скромни,
да ограничават личното
и да потискат страстите.

20

Ако се отстрани „учеността“.
няма да има печал.
Каква е разликата между
„да“ и „не“?
Каква е разликата между
доброто и злото?
Онова, от което хората се страхуват
не могат да не се страхуват.
Колко се е отдалечил (светът).
Кога ли ще се спре?

Всички хора са радостни,
сякаш присъствуват на обредно угощение,
сякаш празнуват настъпването на пролетта.
Само аз съм спокоен –
без предвестие,
подобен на бебето,
още неумеещо да се смее,
без цел като бездомник.

Всички хора имат излишък,
само аз съм сякаш изключен
със сърце на глупав човек –
непонятен.
Всички хора са пълни със светлина,
само аз съм потънал в мрак.
Всички хора са изпитателни,
само аз съм великодушен –
необятен като морето,
безпределен като вятъра.
Всички хора имат способност

само аз приличам на глупавия
само аз се отличавам от другите
ценя майката хранителница.

21

Съдържанието на великото Дъ
се подчинява само на Дао.
Дао е вещь неясна, мъглява.

О неясно, о мъгляво,
в тебе има образи.
О мъгляво, о неясно,
в тебе има вещи.
О далечно, о бездънно,
в тебе има Ци.
Ци са най-конкретни,
съвършено достоверни.

От древността до днес
неговото име не е изчезнало.
Чрез него
знам началото на нещата.

Откъде аз знам
началото на всички неща?
Благодарение на него.

22

Извива ли се,
запазва се цяло.
Кривото
се изправя.
Празното
се напълва.

Вехтото
се обновява.
Който няма,
получава.
Който има,
се заблуждава.

Ето защо
Мъдрецът обхваща единството
и служи за пример в Поднебесната.
Не се самопредставя,
за това блести.
Не се хвали,
за това е прославен.
Не напада,
за това има успех.
Не се гордее,
за това е старшина.
Не се бори,
за това е непобедим в Поднебесната.
В древността казвали:
„Извива ли се
запазва се цяло“.
Нима това са празни думи
наистина запазва се цяло.

23

Природата си служи с малко думи.

Ето защо

Вихърът
не духа цяла сутрин.
Поройният дъжд
не вали цял ден. Кой прави това?
Небето и Земята.

Ако Небето и Земята
не могат да говорят дълго,
какво да се каже за човека?

Ето защо,

Който следва Дао,
е тъждествен на Дао.
Който следва Дъ,
е тъждествен на Дъ,
Който напуска Дао
е тъждествен на напускането.
Който е тъждествен на Дзо,
възприема Дао с радост.
Който е тъждествен на Дъ,
възприема Дъ с радост.
Който е тъждествен на напускането,
възприема напускането с радост.

При ограниченото доверие
имаме недоверие.

24

Който се е повдигнал на пръсти,
не може дълго да стои.
Който прави големи крачки,
не може дълго да върви.
Който се уповава само на своите очи
недвижда.
Който се самопредставя,
не блести.
Който се хвали,
не се прославя.
Който напада,
няма успех.
Който се гордее,

не може да е старши.

Въз основа на Дао,
това се нарича остатък от ядене,
ненужно поведение.
Всички се отвращават от него.

Ето защо,
Който има Дао,
не постъпва така.

25

Преди възникването
на Небето и Земята
има вещь хаотична.
О спокойна, о пустинна,
единствено неизменна,
циркулираща безспир.
Може да се счита
майка на Поднебесната.

Аз не зная нейното име.
Ще я нарека Дао.
По принуда ще я нарека велико.
Великото
ще нарека отминаващо.
Отминаващото
ще нарека далечно.
Далечното
ще нарека възвръщащо се.

Ето защо (казват):
Дао е велико;
Небето е велико;
Земята е велика;
Човекът е велик. В света има четири величия

и човекът е едно от тях.

Човекът следва Земята,
Земята следва Небето,
Небето следва Дао,
Дао следва естествеността.

26

Тежкото е основа на лекото.
Във вълнението главно е спокойствието.

Ето защо Мъдрецът ходи цял ден –
не се отделя от обоза.
Макар и да вижда прелести,
не се пристрастява към тях.

Напразно владетелят
на десет хиляди колесници,
зает със себе си
леко гледа на Поднебесната.

Лекомислието разрушава основата.
Нетърпеливостта погубва управителя.

27

Който умее да ходи,
не оставя следи.
Който умее да говори,
не прави грешки.
Който умее да смята
не употребява сметало.
Който умее да затваря,
не употребява мандало,
но да се отвори е невъзможно.

Който умее да завързва,
не употребява въже.
но да се отвърже е невъзможно.
Мъдрецът винаги е способен да спаси човека,
ето защо за него няма ненужен човек.
Той винаги е способен да спаси вещта,
ето защо за него няма ненужна вещ.
Това се нарича просветеност.

Ето защо
добрият е учител на лошия,
а лошият е негов спасителен обект.
Ако лошият не цени своя учител
и добрият не обича своя обект,
макар и да се считат за умни –
са глупави.

Това се нарича дълбока тайна.

28

Който знае своята сила,
но сдържа слабостта си,
е планински ручей в Поднебесната.
Който е планински ручей в Поднебесната,
не се отклонява от постоянното Дъ,
връща се към състоянието на детето.

Който знае своя блясък,
но се държи скромно,
е за пример в Поднебесната,
не се отклонява от постоянното Дъ,
връща се към безначалното.

Който знае своята слава,
но не се удостоява,

е пролом в Поднебесната.
Който е пролом в Поднебесната,
постига постоянното Дъ,
връща се към простото.

Разпадне ли се простото
превръща се в предмети,
Мъдрецът го използва
и става ръководител.
Ето защо
великият порядък не се нарушава.

29

Който мисли да завладее
Поднебесната със сила
аз виждам – няма да успее.

Поднебесната е тайнствен съд.

Тя не може да се завладява.

Който се опита,
ще претърпи поражение.
Който я държи,
ще я загуби.

Ето защо
Едни идват,
други следват.
Едни лъхат,
други духат.
Едни укрепват,
други слабеят.
Едни се създават,
други се разрушават.

Ето защо
мъдрецът се отказва
от свръхмерното,
прекаленото
и крайното.

Ето защо великият мъж
взема същественото;
и отхвърля несъщественото,
взема плода
и отхвърля цвета.
Той предпочита първото
и се отказва от второто.

30

Който е държавен глава посредством Дао,
не използва военната сила на Поднебесната,
защото
тя може да се обърне срещу него.

Където е пребивавала войска,
там растат тръни. След големи войни
настъпват гладни години.

Добрият пълководец –

Побеждава
и толкоз.
Той не смее
да прилага насилието.
Побеждава
и не се гордее.
Побеждава
и не се хвали.
Побеждава
и не се величае.

Побеждава
и не насилва.
Побеждава
и толкоз.
Веществото достигне ли разцвет на силите си –
остарява. Това се нарича нарушение на Дао.

Нарушителят на Дао
Преждевременно загива.

31

Войната е оръдие на нещастieto,
всички я ненавиждат.
Ето защо, който има Дао,
не се сближава с нея.

Почетното място
по време на мир
е от лявата страна на благородния,
а по време на война – от дясната.

Войната е оръдие на нещастieto.
Тя не е средство на благородния,
той я води само по принуждение.
Главното е да запазиш спокойствие.

Ако сияеш самодоволно,
значи радващ се на убийствата.
Който се радва на убийствата,
не може да завоюва съчувствие в Поднебесната.

Радостното дело възвишава левите,
а нещастното – десните.
Фаланговите началници се строят отляво,
а пълководците стоят отдясно.

Казват: „Устроили са траурна церемония.“
Ако се убиват много хора,
затова трябва да се скърби.
Победата е устроена траурна церемония.

32

Дао е вечно безименно,
просто.
Макар и мъничко,
в света никой не може да го подчини.

Ако императорът и князете го съблюдават,
всички неща ще се самоподчиняват.

Когато Небето и Земята се съединят,
пада сладка роса.
Народът не ѝ заповядва,
тя сама е по равно.

Има ли управление,
ще има и названия.
Доколкото има названия,
трябва да знаеш предел.
Който знае предела,
може да избегне опасността.

Всичко в света се възвръща към Дао,
както балканските поточета
текат към реките и моретата.

33

Който познава хората,
е просветен.
Който познава себе си,

е мъдър.
Който побеждава другите,
е силен.
Който побеждава себе си,
е могъщ.
Който знае достатъчно,
е богат.
Който действа упорито,
е волеви.
Който не се самопогубва,
е дълговечен.
Който умре,
но не го забравят,
е безсмъртен.

34

Великото Дао е разлято.
То е наляво и надясно.

Всички неща се раждат
благодарение на него,
но то не им нарежда.
То извършва подвизи,
но не се слави.
То отглежда нещата,
но господар не им става.

То е винаги без желания,
може да се нарече мъничко.
Всички неща се връщат към него,
но то господар не им става,
може да се нарече велико.

То е велико,
защото не се счита велико.

35

Хората ще се насочат към онзи,
който овладее великия образ.
Те ще се насочват към него
и той няма да им вреди.
Той ще им даде: мир,
спокойствие,
музика
и храна.
Даже пътникът ще се спре при него.

Произнесеното Дао е прясно,
няма вкус.
Гледам го,
а не го виждам.
Слушам го,
а не го чувам.
Използвам го,
а не го изчерпвам.

36

Искаш ли да го свиеш,
трябва да го разпуснеш.
Искаш ли да го отслабиш,
трябва да го засилиш.
Искаш ли да го унищожиш,
трябва да го възвеличиш.
Искаш ли да му отнемеш,
трябва да му дадеш.
Това се нарича
дълбоко просвещение.

Мекото побеждава твърдото.
Слабото побеждава силното.

Рибата не може да се отдели от реката.
Острото оръжие на държавата
не бива да се показва на хората.

37

Дао е вечно бездейно,
но няма нищо
неизправено от него.
Ако императорът и князете го съблюдават,
нещата ще се изменят сами по себе си.
Те ще се изменят,
но ако някой поиска да действа,
аз ще го подавя
с помощта на безименното, простото.
Безименното, простото
е свободно от желания.
Нежеланието носи спокойствие
и Поднебесната се стабилизира
сама по себе си.

38

Който е с висше Дъ,
неговото Дъ не е формално,
затова има Дъ.
Който е с низше Дъ,
не е свободен от формална Дъ,
затова няма Дъ.
Който е с висше Дъ
бездейства,
но чрез бездействието действа.
Който е с низше Дъ
действа,
но действа с напрежение.
Който е с висше Жен,

действува,
но действува чрез бездействието.
Който е с висше И,
действува,
но действува с напрежение.
Който е с висше Ли,
действува,
но никой не му отговаря,
той принуждава хората към почителност.

Ето защо
след загубването на Дао се появи Дъ;
след загубването на Дъ се появи Жен;
след загубването на Жен се появи И;
след загубване на И се появи Ли,
Ли това е признак
на недостатъчно доверие и преданост,
начало на смут.
Външното е цвят на Дао,
начало на невежество.
Ето защо великият мъж
взема същественото
и отхвърля несъщественото;
взема плода
и отхвърля цвета.
Той предпочита първото
и се отказва от второто.

39

Ето тези,
които от древни времена
са придобили единство:
Небето е придобило единство,
затога е чисто.
Земята е придобила единство,
затога е спокойна.

Духът е придобил единство,
 затова е проникателен.
 Долината е придобила единство,
 затова е цветуща.
 Нещата са придобили единство,
 затова се размножават.
 Императорът и князете са придобили единство
 затова са лидери в Поднебесната.
 Ето какво създава единството.

Ако небето е нечисто,
 вероятно ще се разкъса.
 Ако земята е неспокойна,
 вероятно ще се раздруса.
 Ако духът е непроницателен,
 вероятно ще престане да бъде.
 Ако долината не цъфти,
 вероятно ще се превърне в пустиня.
 Ако нещата не се размножават,
 вероятно ще изчезнат.
 Ако императорът и князете не са благородни
 вероятно ще ги съборят.
 Ето защо
 неблагородните са основа на благородните
 ниското е основа на високото,
 затова императорът и князете
 се самонаричат: „Гу“⁵, „Гуа“⁶, „Пу-гу“⁷.
 Това не е ли незнатност –
 основа на знатността?
 Не е ли?

Ето защо
 голямата прослава не е слава.
 Не бъди пищен като ясписа,
 а прост като камъка.

---

5. Гу – човек, който се преструва на нещастен, за да възбуди жалост у някого; сирота.

6. Гуа – самотник, сирота.

7. Пу-гу – незаслужил, нещастен.

40

Противоположността е действие на Дао.
Слабостта е функция на Дао.
В света всички неща се раждат от битието.
Битието се ражда от небитието.

41

Високо просветеният чуе ли за Дао
действава съгласно с него.
Средно просветеният чуе ли за Дао,
ту го съхранява, ту го загубва.
Неукият чуе ли за Дао,
избухва в смях.
Ако не го подхвърли на присмех
не би било Дао.

Ето защо съществува поговорката:
„Светлото Дао
прилича на тъмното.
Настъпващото Дао
прилича на отстъпващото.
Висшето Дао
прилича на ниското.
Силно бялото
прилича на черното.
Обширното Дъ
прилича на недостатъчното.
Енергичното Дъ
прилича на ленивото.
Простата истина
прилича на нейното отсъствие.
Великият квадрат
няма ъгъл.

Големият съд
дълго се прави
Силният звук
не се чува.
Великият образ
няма форма.“

Дао е скрито – няма име.
Само то дава помощ –
води към съвършенство.

42

Дао ражда едно,
едно ражда две,
две раждат три,
а три – всички неща.

Всички неща
носят със себе си Ин и Ян
В невидимото Ци те са в хармония.

Хората презират названията
„Гу“, „Гуа“, „Пу-гу“.
Но императорът и князете се самонаричат.
Ето защо нещата
понякога намаляват цената си.
благодарение на което тя се увеличава;
понякога увеличават цената си,
благодарение на което тя се намалява.

Хората разпространяват своето учение,
аз също разпространявам своето учение.
„Жестокият не умира от собствена смърт.“
Аз ще започна своето учение с това.

43

В света най-слабото
побеждава най-силното.
Небитието прониква навсякъде.

Ето защо
аз знам ползата от бездействието.
В света няма нищо по-добро
от безмълвното поучение,
от ползата на бездействието.

44

Кое ти е по-близко,
славата или животът?
Кое ти е по-скъпо,
богатството или животът?
Кое преживяваш по-силно,
печалбата или загубата?

Който много се скъпи,
много ще загуби.
Който много се запасява,
ще претърпи тежка загуба.
Който има мяра,
няма неуспех.

Който знае предел,
не е в опасност –
може да е дълговечен.

45

Великото съвършенство

прилича на несъвършеното –
използвайки го, е неизчерпаемо.
Свърхпълното
прилича на пустото –
използвайки го, е непресъхваемо.

Извънредно правото
прилича на кривото.
Голямото остроумие
прилича на глупостта.
Великият оратор
прилича на пелтека.

Вълнението побеждава студа.
Покоят побеждава топлината.
Спокойствието създава ред в Поднебесна.

46

Когато Поднебесната има Дао,
конете торят земята.
Когато Поднебесната няма Дао,
военните коне се жребят в предградието.

Няма по-голямо нещастие
от незнанието на мяра.
Няма по-голямо престъпление
от стремежа за богатство.

Ето защо,
Който умее да бъде доволен,
винаги е удовлетворен.

47

(Мъдрецът) познава света,

без да излиза от вратата.
Той вижда небесното Дао,
без да поглежда през прозореца.
Който повече излиза,
по-малко знае.

Ето защо мъдрецът
не ходи, но знае;
не вижда, но именува;
не действа, но успява.

48

Който се учи всеки ден,
умножава своите знания.
Който служи на Дао всеки ден,
намалжава своите желания.
Непрестанното намаляване
достига до бездействието.
Бездейства,
но няма нищо неизправено от него.
Завоеванието на Поднебесната
винаги се осъществява чрез бездействието.
Който действа,
Поднебесната е извън неговата победа.

49

Мъдрецът няма собствено сърце.
Сърцето на народа
е сърце на мъдреца.
Аз правя добро на добрия
на лошия също правя добро.
Това е то доброта,
произтичаща от Дъ.
Аз вярвам на искрения,

на неискрения също вярвам.
Това е то вяра,
произтичаща от Дъ.
В Поднебесната мъдрецът
събира мнението на хората
в своето сърце.
Той право
всички да приличат на пеленачето.

50

Нещата се раждат и умират.
Три на десет отиват към живот
и три на десет към смърт
и още три на десет умират преждевременно.
Защо това е така?
Защото се стремят пресилено към живот.

Аз съм слушал,
че който умее да пази живота си,
като върви по земята,
не се натъква на носорога и тигъра,
като влезе в бой,
не се среща с въоръжения войник.
Носорогът
няма къде да забие своя рог.
Тигърът
няма къде да забие своите нокти.
Войникът
няма къде да употреби своя меч.

Защо това е така?
Защото е въвн от смъртта.

51

Дао ражда (нещата),
Дъ ги отглежда.
Нещата се оформят,
формите се завършват.
Ето защо няма нищо,
което да не уважава Дао
и да не цени Дъ.
Уважението на Дао
и цененето на Дъ
не са по заповед.
Те са по начало естествени.

Ето защо
Дао ражда нещата,
Дъ ги отхранва,
отглежда,
възпитава,
усъвършенствува,
прави ги зрели,
грижи се за тях,
защищава ги.

Да създаваш,
но да не присвояваш;
Да действуваш,
но да не се хвалиш;
Да ръководиш,
но да не командуваш.
Това е то най-дълбоко Дъ.

52

В Поднебесната има начало,
то е майка на Поднебесната.

Когато постигнем майката,
ще разберем нейните деца.

Когато разберем децата,
трябва да се върнем отново към майката.
Така до края на живота си
няма да бъдем в опасност.

Който закрие своите сетива,
който затвори своята врата,
до края на живота си,
няма да се безпокои.
Който открие своите сетива,
който потъне в своето дело,
до края на живота си
няма да се избави (от безпокойство).

Виждането на ситното
значи светлина.
Съхраняването на слабото
значи могъщество.

Който използва блясъка
и отново се връща към светлината,
няма да си навлече беда.
– Това значи да овладееш постоянното.

53

Ако аз имах точни знания,
бих вървял по широкия път,
бих се боял само от завоите.
Широкият път е съвършено равен,
но хората обичат пътечката.

Блестящите дворци;
Обрасналите с тръни поля;
Съвсем празните хамбари;
Обличането на разкошни дрехи;
Носенето на остър ланец;

Яденето до пренасита;
Трупането на богатства
Това са блясъци на грабежа.

Това не е Дао.

54

Който умее да стои,
няма да се катурне.
Който умее да се държи,
няма да се изтърве,
синовете и внуците
няма да престанат
да му принасят жертва.
Който усъвършенствува
(Дъ) в себе си,
неговото Дъ е истинско.
Който усъвършенствува
(Дъ) в семейството,
неговото Дъ е изобилно.
Който усъвършенствува
(Дъ) в селото,
неговото Дъ е обширно.
Който усъвършенствува
(Дъ) в княжеството,
неговото Дъ е богато.
Който усъвършенствува
(Дъ) в Поднебесната
неговото Дъ е всеобщо.

Ето защо мъдрецът
от себе си
съди за себе си;
от семейството
съди за семейството;
от селото

съди за селото;
от княжеството
съди за княжеството;
от Поднебесната
съди за Поднебесната.
Откъде аз знам света като такъв?
Благодарение на това.

55

Който има съвършено Дъ,
прилича на пеленачето.
Отровните оси и змии
не го хапят.
Свирепите зверове
не го нападат.
Хищните птици
не го налитат.
Костите му са меки,
мишците – слаби,
но здраво държи.
Той не знае съюза
на двата пола,
но действа съвършено,
защото е пълен с Ци.
По цял ден вика
и не пресипва,
защото е хармоничен.
Знанието на хармоничността
се нарича постоянство.
Знанието на постоянството
се нарича просветеност.
Обогатяването на живота
се нарича щастие.
Развълнуваното сърце
се нарича сила.
Пълното със сила същество –

застарява.
Това се нарича нарушение на Дао.
Нарушителят на Дао
преждевременно загива.

56

Който знае,
не говори.
Който говори,
не знае.
Който закрие своите сетива,
който затвори своята врата,
който притъпи своето острие,
който освободи (мисълта си) от объркване,
който смекчи своя блясък,
който се уеднакви с праха,
е тъждествен на най-дълбокото.

Ето защо
не може да го приближиш,
не може да го пренебрегнеш,
не може да му помогнеш,
не може да му навредиш,
не може да го възвисиш,
не може да го унизиш.

Ето защо
той е уважаван в Поднебесната.

57

Държавата се управлява
със справедливост.
Войната се води
с хитрост.

Завоеванието на Поднебесната
се осъществява чрез бездействието.
Откъде аз знам това?

Ето откъде:

Когато в Поднебесната
има много ограничения,
народът обеднява.

Когато в народа
има много оръжие,
в държавата цари смут.

Когато се увеличават
законите и заповедите,
броят на крадците и разбойниците расте.

Ето защо мъдрецът казва:

Ако аз не действувам,
народът сам ще се изменя.

Ако аз съм спокоен,
народът сам ще се изправя.

Ако аз съм пасивен,
народът сам ще се обогатява.

Ако аз нямам страсти,
народът ще е простодушен.

58

Когато правителството е спокойно,
народът е простодушен.

Когато правителството е дейно,
народът е нещастен.

В нещастieto живее щастие,
в щастieto се таи нещастие.

Кой знае тяхната граница?

Те нямат постоянство.

Справедливостта се превръща в хитрост.

Доброто се превръща в зло.

Заблуждението на хората е отдавна.

Ето защо мъдрецът е човек
справедлив, но не отсича;
бодлив, но не боде;
прям, но не произволничи;
светъл, но не блести.

59

Когато управляваш хората,
действуй в съгласие с природата –
няма по-добро от хамбара.
Хамбарът – това значи
предварителна подготовка.
Предварителната подготовка
означава усъвършенстване на Дъ.

Съвършеното Дъ
е всепобеждаваща сила.
Всепобеждаващата сила
е неизчерпаема.
С неизчерпаемата сила
може да се овладее държавата.

Управлението има ли
майчинско начало,
може да е дълговечно.

Това се нарича:
най-дълбок корен,
здрава основа,
продължаваща живота.
Вечно съществуващо Дао.

60

Управлението на голямото княжество
напомня пърженето на дребна риба.

Ако Поднебесната се управлява с Дао,
духът на умрелите не ще има значение.
Той не само не ще има значение,
но няма и да вреди на хората.
Не само духът няма да вреди на хората,
но и мъдрецът няма да им вреди.

Тези двете не си вредят,
защото си разменят Дъ.

61

Голямото княжество е река в низина,
възел на Поднебесната,
самка на Поднебесната.
Самката винаги побеждава самец
със спокойствието си.
По своето спокойствие тя стои ниско.
Ето защо голямото княжество
спечелва малкото княжество,
защото се поставя по-ниско от него.
Малкото княжество предразполага
към себе си голямото княжество,
защото стои по-ниско от него.
Ето защо
предразполагат към себе си
или защото се поставят ниско,
или защото са сами по себе си ниско.
Нека голямото княжество
не желае повече от това
да бъдат еднакво нахранени всички,
а малкото княжество
не желае повече от това

да служи на хората.
Така и двете ще получат онова,
което желаят.
На голямото се пада да бъде ниско.

62

Дао е най-дълбокото на нещата,
съкровище на добрите
и защита на недобрите.
Красивите думи
могат да се произнасят публично.
Красивите постъпки
могат да се разпространяват сред хората.
Защо трябва да се изоставят
недобрите хора?
Защо се издига император
а се назначават трима съветници?
Те, макар и да имат скъпоценни неща
и колесници с по четири коня,
по-добре е да следват Дао.
Защо древните хора са ценели Дао?
Не казах ли,
че не се стремели към богатство
и опрощавали провиненията?
Ето защо (Дао) е съкровище на Поднебесната.

63

Действуй чрез бездействието.
Извършвай неизвършеното.
Вкусвай невкусеното.
Голямото е съставено от дребното.
Много се получава от малко.
На ненавистта отговаряй с Дъ.
Преодолявай трудното,

докато е лесно.
Осъществявай голямото,
докато е дребно.
В света трудното дело
започва с лесното,
а голямото – с малкото.
Ето защо мъдрецът
никога не започна велико дело
затова извършва велики дела.
Който лесно обещава,
не заслужава доверие.
Ето защо за мъдрец
всичко изглежда трудно,
затова няма трудности.

64

Онова, което е спокойно,
лесно се държи.
Онова, което още няма признак,
лесно се планира.
Онова, което е хрускаво,
лесно се разтапя.
Онова, което е ситно,
лесно се разсейва.
Действието започва с онова,
което още не е.
Редът се въвежда,
докато още няма смут.
Голямото дърво
израства от малкото.
Десетокатажната кула
започва от първата тухла.
Изминаването на хилядите Ли
започва от първата стъпка.
Който действа,
няма успех.

Който държи,
губи.
Ето защо
мъдрецът не действа,
зато няма поражение,
не държи,
зато не губи.
Който бърза в работата си
се проваля до самия си успех.
Който е внимателен
в края на работата си,
както в началото ѝ –
успява.
Ето защо мъдрецът
желае нежеланието,
не цени трудно придобитите неща,
учи онова,
което още не се е научило,
върви по онзи път,
по който са минали другите,
поддържа естествеността на нещата
и не се осмелява да действа.

65

В древността
способният да следва Дао
не просвещавал народа,
държал го в невежество.
Народът се управлява трудно,
защото много знае.
Ето защо
управлението на държавата с мъдруване
е нещастие за държавата,
управлението на държавата без мъдруване
е щастие за държавата.
Който знае тези двете,

знае един принцип.
Знанието на този принцип
се нарича най-дълбоко Дъ.
Най дълбокото Дъ е
и дълбоко,
и далечно,
и противоположно на всички неща.
Който го следва.
ще постигне велико благополучие.

66

Реките и моретата
господствуват над долините,
защото са разположени ниско.
Ето защо господствуват над долините.
Който иска да се издигне над хората,
трябва да се постави по-ниско от тях.
Който иска да бъде пред хората,
трябва да се поставя зад тях.
Ето защо мъдрецът
стои над хората,
но не им тежи,
намира се пред тях,
но не им вреди.
Ето защо хората го издигат с радост
и той не им досажда.

Понеже не се бори
в Поднебесната, никой не може да го победи.

67

Всички хора казват,
че моето Дао е велико
и не прилича на нищо.

То не прилича на нищо,
именно защото е велико.
Ако то прилича на нещо,
отдавна би станало нищожно.

Аз имам три съкровища,
към които се придържам:
първото е човеколюбие,
второто – пестеливост,
третото – да не вървя пред другите.

Аз съм човеколюбив,
затова мога да бъда храбър.
Аз съм пестелив,
затова мога да бъда щедър.
Аз не вървя пред другите,
затова мога да бъда ръководител.

Днес,
който е храбър,
без да е човеколюбив,
който е щедър,
без да е пестелив,
който върви пред другите,
без да е отстъпчив
загива.
Във войната побеждава онзи,
който е човеколюбив
Неговата отбрана е здрава.
Естествеността го спасява
Човеколюбието го охранява.

Способният пълководец
не е насилник.
Способният воин

не се гневи.
Способният да побеждава,
не напада.
Способният да използва хората
се поставя ниско.
Това се нарича Дъ,
избягващо боя.
Това се нарича сила
използваща хората.
Това значи да следваш природата
и древното начало.

69

Военното изкуство гласи:
аз не смея да нападам,
но съм длъжен да се защитавам;
аз не смея да настъпя нито един Цун⁸,
но съм длъжен да отстъпя един Чъ⁹.

Това значи
действие чрез бездействие,
отстъпление с неоковани ръце,
отблъскване без противник,
задържане без войници.

Няма по-голямо нещастие
от недооценяването на врага.
Недооценяването на врага
е почти загуба на моите съкровища.

Ето защо
от противопоставените войски
побеждава онази, която скърби.

---

8. Цун – мярка за дължина = 3,2 см.

9. Чъ – мярка за дължина = 0,32 м.

70

Моите думи лесно се разбират
и лесно се осъществяват,
но хората не могат да ги разберат
и не могат да ги осъществят.
В думите е началото,
в делата – главното.
Поради липсата на знания
хората не могат да ме разберат.
Колкото по-малко ме разбират,
толкова по-скъпоценен съм.
Ето защо мъдрецът
се облича в груба дреха,
но в себе си носи яспис.

71

Който знае, че не знае,
е възвишен.
Който не знае, че не знае,
е болен.
Който взема болестта за болест,
не е болен.
Мъдрецът не е болен,
защото взема болестта за болест.
Ето защо не е болен.

72

Когато народът
не се бои от властта,
придобива голяма власт.

Не стеснявайте жилищата му.
Не угнетявайте живота му.
Който не угнетява
не ще бъде угнетен.
Ето защо мъдрецът познава себе си,
но не се показва;
обича себе си,
но не се възвишава.
Ето защо се отказва от последното
и придобива първото.

73

Който е безумно храбър,
загива.
Който е разумно храбър,
живее.
От тези двете
едното е полезно,
другото – вредно.

Кой знае причината на онова,
което се ненавижда по природа?
Ето защо мъдрецът също се затруднява
(да обясни).

Небесното Дао
не се бори,
но е способно да побеждава;
не говори,
но е способно да отговаря;
не го канят,
но то само идва;
забавя се,
но е способно да планира (нещата).
Небесната мрежа е рядка,
но нищо не пропуска.

74

Ако хората не се боят от смъртта,
защо се заплашват със смърт?
Ако наистина
хората се страхуват от смъртта,
ония, които внасят смут,
аз ще ги заловя и убия.
Често палачът се самоубива.
Да влезеш в ролята на палача,
значи да замениш великия майстор.
Който заменя великия майстор,
рядко не отрязва собствените си ръце.

75

Народът гладува,
защото са му големи данъците.
Ето защо гладува.

Народът се управлява трудно,
защото са му дейни управителите.
Ето защо се управлява трудно.

Народът не скъпи живота си,
защото управителите му искат
да живеят охолно.
Ето защо не скъпи живота си.

Който пренебрегва своя живот,
по-мъдро цени живота.

76

Човекът,
когато се ражда,
е нежен и слаб,
а когато умира,
е твърд и сух.
Нещата,
когато се раждат,
са слаби и крехки,
а когато умират,
са сухи и твърди.

Ето защо
твърдото и сухото
отива към смъртта,
а нежното и слабото
отива към живота.
Ето защо
негъвката войска губи боя.
Твърдото дърво се прекършва.
На голямото и силното
мястото е долу.
На нежното и слабото
мястото е горе.

77

Небесното Дао
не е ли като обтегнатия лък.
Връхната му част е снижена,
а ниската му – възвишена.

Излишното се съкращава,
достатъчното се допълва.
Небесното Дао
отнема от богатите
и дава на бедните.

Човешкото Дао
наопаки.
То отнема от бедните
и дава на богатите.
Кой може да предаде
излишното на другите?
Само онзи,
който има Дао.

Ето защо мъдрецът
действува, но не е самонадеян;
завършва с успех, но не се хвали,
не желае да се показва мъдър.

78

В света няма нищо
по-меко, по-нежно
от водата.
Тя е непобедима.
Тя няма равно на себе си.

Слабото побеждава силното.
Мекото побеждава твърдото,
Всички знаят това,
но не могат да го осъществят.

Ето защо мъдрецът казва:
„Който приеме върху себе си
унижението на държавата,
е господар на държавата.
Който приеме върху себе си
нешастието на държавата,
е властител на Поднебесната.
Откровените думи.
приличат на неоткровените.“

79

След голямата омраза
обезателно остава нещо от нея.
Нима спокойствието може да се счита за хубаво?
Ето защо мъдрецът
държи на договора
и не укорява хората.
Който има Дъ,
държи на договора.
Който няма Дъ,
го нарушава.
Небесното Дао няма роднина,
то винаги е на страната на добрите.

80

Нека държавата да е малка,
а народа – разреден,
даже и да има повече оръжие
да не го употребява.
Нека да се направи
хората да не рискуват живота си,
да не се скитат надалече,
даже и да имат лодки и коли
да не ги използват,
даже и да имат въоръжена войска
да не я извеждат.
Нека да се направи
хората отново да връзват възли,
да имат вкусна храна,
прекрасно облекло,
спокойно жилище
и радостен живот.
Нека да се направи
съседните държави

взаимно да се гледат,
взаимно да си слушат
пеенето на петлите
и лаенето на кучетата.

Хората да не се скитат
от едно на друго място
до края на живота си.

81

Правдивите думи
не са красиви.
Красивите думи
не са правдиви
Добрият
не е красноречив
Красноречивият
не е добър.
Знаещият
не е всезнаещ.
Всезнаещият
не е знаещ.

Мъдрецът не се запасява,
но колкото повече прави за другите,
толкова повече забогатява;
колкото повече дава на другите,
толкова повече има.

Небесното Дао
допринася полза на всички неща,
но не им вреди.
Дао на мъдрец е:
действувай, но не отнемай.

КРАЙ

© 1967 Ленин Димитров, превод от китайски

??
???, -500

За сканиране на настоящия текст е ползвано второто издание от 1990 г., в което не е посочено издателство.

Сканиране и разпознаване: sir_Ivanhoe, 2007
Редакция и оформление: NomaD, 2009

Първо издание: изд. „Наука и изкуство“, 1967

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11527>]